

Bon-BOM

2013. október

A Bolyai Önképző Műhely lapja

3. évfolyam, 1. szám

2. oldal Elménököl?

3. oldal Jöttünk, láttunk, maradunk?

4-5. oldal Gyerekirodalom/felnőtt irodalom?

6. oldal Kalandozások a filmtörténetben I.: Nyárutó

7. oldal Vademecum

Elmérnököl?

Egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy létező szó az "elmérnököl". Az egyik kedves barátóm használja mindig, ha valamilyen problémát túlzottan racionálisan, lehetőleg a lepraktikusabban próbál megoldani a delikvens. Sajnos ennek logikus ellentétét, a "megbölcsészel"-t még nem hallottam.

Miért is hozakodok elő ezzel? Nem nyelvújítani szeretnék. Egyszerűen csak arra szeretnék rámutatni, hogy a túlzások nem vezetnek jó eredményre. Hiszen a világ nem fekete és fehér, minden nézőpont kérdése. Egyáltalán nem állhatunk egy problémához úgy, hogy teljesen a "számokra" hagyatkozunk és nem vesszük figyelembe az emberi szükségleteket, érzéseket. Mindemellett az sem működik, hogy csak az emberi jólétre törekszünk, és teljesen figyelmen kívül hagyjuk annak kontextusát, határait.

Gondoljunk csak arra, hogy a mostani pedagógiában nagyon propagálttá vált a tanuló központú tanítás. Ez azt takarja, hogy a gyerekeknek maguknak kell egyéni, vagy csoportos projekt munka keretében eljutniuk egy felismeréshez.

A természettudományos területen ez nagyon jól beváltak tűnik. Viszont egyik hátránya, hogy nagyon sok erőforrást emészt fel mind a diák, mind a tanár szempontjából. Humán irányból is próbálnak az önálló gondolkodásra nevelni, összefüggéseket láttatni esszék írásával, valamint gondolatfelhők rajzolásával egy-egy kics csoportos beszélgetés után. Ennél sokkal könnyebb megoldásnak tűnik az, ha plenáris előadást tartunk. Diasort vetítünk, vagy egyszerűen csak a táblára írunk. Ezzel persze a diák háttérbe szorul, passzív válik és fennáll a veszélye, hogy "ész nélkül" másol. Persze ezt az állandó kérdésfeltevésekkel elkerülhetjük, de be kell látnunk, hogy ezek nem aktivizálják az osztályt teljesen.

A középutakat kellene keresnünk. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül sem a diák kíváncsiságát – sőt fenntartani igyekszünk –, de nem tehetjük meg azt sem, hogy egy általános tudást átadjunk. Konszenzusként tehát, az elmérnököléssel kapcsolatban, arra jutottunk, hogy nem szabad csak egyetlen nézőpontot figyelembe vennünk, hiszen a világ sokkal komplexebb, mintsem ezt megengedhetnénk magunknak. És ne felejtjük el sohasem, hogy „igazán csak a szívvel lát az ember”.

Bere Anikó

Szerkeszti: Bere Anikó Zsuzsanna (xantoxlilian@gmail.com)
Munkatársak: Csonka Zsófia, Jamriskó Tamás, Lőrincz Gábor, Nagy Dániel
Grafikus: Szabó Rákhele; Tördelő: Mucsi Márton

Szerkesztőség: 1148 Budapest, Örs vezér tér 11. fszt. 1.
E-mail: bom@bom.hu, bom@e-nyelv.hu
Honlap (régőbbi számokkal): www.bolyaimuhely.hu

Megjelenik 2013-ban a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával.

Jöttünk, láttunk, maradunk?

A befogadótábor margójára

Emlékszel a bemutatkozásokra, az arcképekre, sikerült végül majdnem mindet párosítani a hús-vér-bátor gólyákhoz? A következő írás egy marginális reflexió a szubjektivitásom arcvonaláról, amiről úgy hiszem – mint véleményről – nem lehet egyedül.

Én voltam az, akiről egy fekete-fehér, téli kép volt a bemutatkozásánál, amin idősebbnek tűnt mint amilyen, holott jóval korábban készült. Azt írtam mellé: nem lettem semminek sem *igazán* a része, amit eddig csináltam.

Periódusokban élem az életem, szeretem a hatékony projekt munkát és rajongok azokért a pillanatokért, amikből ma már oly kevés van: az ember értékes erejének megnyilvánulása, ami felülkerekedik a mindenkori gyaroltságon, hitványságon és az aktuális és torz korszellemen. Amire az ókoriak azt mondanák: ez a hősiesség. S ezzel mindkét Homérosz egyet is értene.

Mert több az ember hatalma, mint azt le lehetne írni egy esős éjszakán. A helyzet adta romantika stílusjegyei mellőzéseivel, persze.

Ám kellene a katarzisok, a kicsik és nagyok, a kemény munkák, a megbeszélések, viták vagy magányos kutatások, amikből a megsokszorozott energiákat nyerjük, és amik azt súgják, mint a csillogó motiváció műzsája: ezért érdemes tenni! S talán mert így lehet igazán és őszintén élvezni a sekélyes örömeiket, mint a csokievést, az asztalra dobott lábak kényelmét és a délig tartó lustálkodást. Nem is beszélve a közös platformokon történő, de csak a felszínen piruettozó, olykor humoros és életigazságokkal helyenként beoltott beszélgetésekről. Mindezt időnként, persze.

Az egyik vitánkon már beszéltem róla, most megosztanám mindannyiótokkal az életfilozófiám egy szeletét. Az angolban van egy kifejezés, a *Push The*

Sky Away, amit botor volna lefordítanom a tartalmának csorbulása nélkül. Ha van rá ötleted, oszd meg velünk! Nick Cave fogalmazza meg ennek az esszenciáját az új albumán:

*You've got to just
Keep on pushing
Keep on pushing
Push the sky away*

*And some people
Say it's just rock'n roll
But it's gets your
Right down to your soul*

Az értelmezését rátok bízom, kinek mit jelenthet.

Azt írtam, nem lettem semminek sem igazán a része. Ifjúkori dacból, alkalmi elidegenedésből, információ- vagy egyszerű szimpátia hiányból vagy az elveimmel-erkölcsimmel való ütközésből. A Bolyai Műhelyben ezeket s más gátlást nem érzek. Tehát vagy vakon tapogatózó oktondi suta vagyok helyzetfelismerés nélkül, vagy megértem a feladatra.

Kiemeltem a bátor és az igazán szavakat. Amikor elmentem a felvételre, Balázs Géza ezt kérdezte: Tamás te itt? –amit kérdezhetett volna bárki mástól is. Azt feleltem: nem volt más választásom. Mert úgy hiszem, csak igazán bátran lehet tenni a jövőnkért, egymásért, azért, hogy a határaink kitoljuk és értékesen használjuk ki a lehetőségeink. Így jutni a „boldogság” felé, jelentsem ez bármit is.

Jamriskó Tamás

Gyerekirodalom/Felnőtt irodalom?

Gondolatébresztő(nek szánt) esszé A kis herceg kapcsán

„Senki se túlságosan nagy arra, hogy a kicsinyeknek írjon, sőt, igyekeznie kell, hogy elég nagy legyen rá.”

/Kodály Zoltán/

Kodály Zoltán, zeneszerzői tevékenysége mellett a huszadik század legjelentősebb magyar zenepedagógusa kortársa és barátja, Bartók Béla gyermekkarai kapcsán tette a mottóban idézett kijelentését. Nem melleleg éppen maga Kodály biztatta pályatársát arra, hogy gyermekkarok számára is komponáljon darabokat. Hiszen meggyőződése volt hogy, a gyermekek ösztönösen a legfogékonyabbak a zenére, ezért a kicsinyeknek csakis valódi művészi érték való, minden más árt a fejlődésüknek. Senki se gondolja, hogy Kodály rögtön a zeneművészeti kánonok csúcstarabjainak tartott szimfóniáira, miséire, operáira szándékozott volna beültetni kisiskolásokat. Épp ellenkezőleg, a mester – bár ebben a formában ezt tudtommal sosem fogalmazta meg – talán mindenkinél inkább tisztában volt vele, hogy a gyerekek lelki fejlődéséhez fontos művészi értéket számukra is fogyasztható adagokban kell biztosítani. Többek közt ezért is ragaszkodott a népdal „tisztá forrásához” a zeneoktatásban, s épp ezért kapacitálta Bartókot gyermekkari művek komponálására.

A zene területén nehéz lenne vitatkozni Kodállal. Bárki megerősíthet ebben, akinek hozzám hasonlóan valódi felüdülést jelentettek a zeneiskolai tananyagban Bartók, egyszerűségükben is mesteri, „gyermekdarabjai” a bécsi klasszikus „kismesterek” által elkövetett dögunalmas etüdök és szonatinák tengerében. Vajon igaz lehet a fenti kijelentés más művészeti ágakra, például az irodalomra is? A kérdés aktualitását az adja, hogy azerre a hílvégére esedékes olvasmányunk a világirodalom talán legismertebb és legnagyobb hatású „gyerekkönyve” – A kis herceg.

Milyen a jó gyerekkönyv? Létezik egyáltalán a „felnőtt irodalomról” leválasztható „gyerekirodalom”? Nyilvánvalóan léteznek olyan könyvek, melyek kifejezetten gyerek olvasóközönség számára íródtak. Gondoljunk csak bele, akár az ismert magyar népmesék, akár a Grimm-testvérek Walt Disney által is feldolgozott történetei, vagy éppen Andersen meséi „érettebb” fejjel újraolvassva meglepő értékeket csillogtatnak meg. Mi több a felnőtt olvasó gyakorta olyan szimbolikus jelentéstartalmakat (például mély szexuális szimbolikát) vél felfedezni bennük, melyekről azt gondolnánk, jobb is, ha a gyerekek számára rejtve maradnak. Mégsem gondolja senki, hogy a magyar népmesékben, vagy a Grimm-fivéreknél megjelenő szex

és erőszak károsan befolyásolhatja az új generációk lelki fejlődését. Ellenben a mesét olvasó szülő sem érzi a történetek előadását önmagára nézve szellemileg lealacsonyítóknak, sőt, a szöveg éppúgy képes megszólítani őt, a felnőttet is, noha egy teljesen más intellektuális szinten. Ilyen több különböző szinten álló befogadókkal való sikeres kommunikáció megvalósítására pedig nyilvánvalóan csakis zseniális, valóban nagy művészi invencióval készült szövegek képesek. Ez persze még csak arra nézve érv, hogy nekünk felnőtteknek miért jók a művészileg értékes szövegek, de nem bizonyítja, hogy a „gagyik” a gyerekek szellemi fejlődésére nézve károsak lennének. Azonban Kodálynak véleményem szerint igaz van abban, hogy az ember gyermekkorában a legfogékonyabb, vagyis a későbbi szellemi igényei szempontjából meghatározó lehet,

hogy milyen színvonalhoz szoktatják hozzá kiskorában, és egyáltalán nem csak a zene terén.

Ráadásul *A kis herceg egyik* nagy tanulsága, hogy a gyerekek valójában sok szempontból jóval fejlettebbek a „felnőtteknél” – különösen a képzelőerőt és az érzelmi intelligenciát tekintve. Márpedig az igazán nagy művek megértésében, átélésében ezek a képességek kulcsfontosságú szerepet játszanak. A már többször idézett Kodály Zoltán szerint azért állnak a fiatalsághoz olyan közel a művészetek, mert minden nagy művészen elevenen maradt a gyermek – vagy ugyanez másképp, az egyik legnagyobb „felnőtt író”, Marcel Proust szavaival: „minden művészet a gyermekkor visszaidézésének kísérlete”.

Nagy Dániel

Kalandozások a filmtörténetben I.: Nyárutó

Hulot úr nyaral (Les vacances de M. Hulot), 1953, rendezte Jacques Tati

Charlie Chaplin, Buster Keaton, Stan és Pan, Marx fivérek, Harold Lloyd, Benny Hill, Mr. Bean, Monty Python. A húsz-harmincas évek, valamint a hetvenes évektől napjainkig. A komédia, bohózat, ún. "slapstick comedy" két aranykorszaka? Egészen biztos. A második világháború szörnyűségei olyan mély benyomást hagytak volna a negyven-ötvenes évek társadalmán, hogy már nem volt igény a viccelődésre, nem volt ki hahotázzon a poénos hasraeséseken? Lehetőségek.

Ezekben az évtizedekben talán az a legjellemzőbb mutatója a komikus műfaj átalakulásának egyfajta szeriőz, megfontoltabb vonal irányába, hogy szinte nincs kiemelkedő nemzetközi alakja a műfajnak. Chaplin már nem volt annyira sikeres, Benny Hill még nem indult be igazán, az amerikai és nyugati piacon sem lehetett rámutatni egy komikus lángrészre, hogy ő tartja sakkban a rekeszmokat. Persze, ott volt Peter Sellers, Dean Martin és Jerry Lewis is, de róluk talán elmondható, hogy egy szűkebb rétegben voltak ismertek, nem tudták megalkotni azt a nemzethez és néphez nem kapcsolódó, általános elismertséget, amit méltó elődeik és utódaik igen. Az sem segített, hogy a világháború után a televízió növekvő piaca visszacsábította a mozilátogatókat otthonukba.

Ennek az átmeneti korszaknak egyik hőse Jacques Tati, aki el tudta érni, hogy művészete legyőzze az országhatárokat és a kontinentális Európán túl angol-szász területeken is sikeres legyen (és,

valljuk be, valaki hiába sikeres Európában, ha Amerikában nem hallották meg a nevét sem). Fiatal korában pantomimművészként lépett fel, sportokat kifigurázó mímelései mosolyt csaltak a két nagy háborús időszak között álló, elszegényedett Franciaország közönségének arcára. Életében csupán hat nagyjátékfilmet rendezett, mégis a legkiválóbb rendezők sorába tartozik a szakma szerint. Tati alakja teljes mértékben összeforrt ikonikus karakterével, Hulot úrral.

Hulot egyfajta aktív szemlélődő, aki csak akkor kelt feltűnést közegében, ha valami galibát csinál. És csinál is bőven szerencsétlenségére, bár mindehez és mindenkihez teljes ártatlansággal és tisztelettel közelít. Szó szerint szélviharként sodródik be az álmos kis tengerparti városka üdülővezetére, felforgatja a rendet bal-lépéseivel, de végül belopja magát a többi nyaraló szívébe. A film lenyűgöző precizitással felvett jeleneteivel és

szívhez szóló könnyedségével egyfajta nosztalgikus sóhajtozásra sarkallhatja a nézőt, csendes helyzetkomikumon alapuló humorával nem kíván semmilyen rendkívülit megalkotni, hiszen hétköznapi, megszokott cselekvéseket színez ki sziporkáival és szituációival.

A *Hulot úr nyaral* hosszabb kritikáját és az alábbi képen látható másik filmről szóló cikket a honlapon találhatjátok.

Lórinz Gábor

Vademecum

A magyar nyelv szókinccse lenyűgöző és nem kevésbé gubancos, gyakran előfordulhat, hogy egy mindennapos kifejezés etimológiáját olvasva csodálkozunk el a szóképzés tekervényes rejtélyein. Alábbi sorozatunkban néhány, hasonlóan meglepő vagy mulatságos történelmi magyar szó vagy kifejezés eredete olvasható. A tartalom Tótfalusi István *Vademecum* c. könyvéből lett kiválogatva.

bifláz – magol, gépiesen, szóról szóra tanul. Német eredetű szó, tövében a Büffel (bivaly) rejlik, tehát az igavonó bivaly erőlködésére utal.

házsártos – veszekedő, kötekedő, zsémbes, kiállhatatlan. Töve, az elavult házsárt, a házárd magyaros alakja, tehát a házsártos eredetileg 'kockajátékos' volt; a szó mai jelentése onnan való, hogy a szerencsejáték gyakran jár vitával, veszekedéssel.

rakonca – szekér vagy kocsi tengelyvégeihez erősített függőleges rúd, amely az oldalt tartja, illetve az oldal helyett vagy az oldal meghosszabbításaként a magasra halmozott rakományt megtámasztja. A népnyelvben támaszt is, gátat is jelentett. A 'gát' jelentéséből nyerte mai köznyelvi értelmét a rakoncátlan: 'féktelen, fegyelmezetlen'. Délsláv eredetű, népnyelvi szó.

aggastyán – igen hajlott korú, tiszteletre méltó öregember. Érdekes, hogy eredetileg csúfnévféle volt: a koldulni, prédikálni járó Ágoston-rendi barátokat hívta a nép agostyánoknak. Az agg szóval való látszólagos kapcsolata miatt alakja is, hangulata is megváltozott.

köntörfalaz – hímez-hámoz, mellébeszél, kerülgeti a lényegét. Nincs köze a falhoz. A köntől egyes tájnyelvekben azt jelentette: csúszik; a sáros úton ide-oda csúszkáló szekérre mondták, hogy köntől-farol; beszédre értve: nem jár egyenes úton.

dézsma – tizedadó, a jobbágyok évi termésének tizedét kitevő egyházi adó; mondták a földesúri kilencedadóra is. Régi alakja a dézma. Ma csak dézsmál, megdézsmál származékai élnek: 'más vagyónából vagy a közvagyonból titokban és rendszeresen lop, fogyaszt'. A latin decima ('tized') szóból, talán olasz közvetítéssel került a magyarba.

Óperenciás – a népmesék világvégi nagy óceánja, az Óperenciás-tenger. Érdekes a szó eredete. A Habsburg-császárság hadszervezésében az ausztriai Enns folyón túli terület volt az Ober-Enns, azaz Ennsen túli rész. Az itt szolgált magyar bakák, mintha ország lenne, Oberennsiának vagy magyarosabban Óperenciának nevezték el. Akik Észak-Itáliában szolgáltak, azok már az Óperencián túl jártak; ott tengert is láthattak, s falujukba hazatérve mint Óperenciás-tengert emlegették. Az egyszerű falusiak számára, akik a szomszéd faluban is ritkán jártak, mindez valahol a világ végén volt, így foglalták bele meséikbe.

vizesnyolcas – régen szokás volt műhely vagy bolt padlójára, földes járdára söprés előtt vékony sugárban vizet locsolni, hogy a por ne verődjék fel; az ide-oda himbált vízszugár 8-as-forma rajzolata volt a vizesnyolcas. Tréfásan a bolti segédet vagy az inast is mondták vizesnyolcasnak. Megvető, lenéző értelemben: jelentéktelen alak, 'nagy senki'.

